

sidste af disse Emner hidtil er behandlet paa skandinavisk Basis paa et nordisk Sprog. De, der vil vide noget om disse Emner, maa enten ty til Bøger eller Afhandlinger, der behandler hvert Land for sig, eller søge til engelske Værker. Og det her omtalte Værk er indtil videre Hovedkilden. Det siger sig selv, at den begrænsede Plads, der har staaet til Raadighed for de enkelte Forfattere, gør, at man kan diskutere, om de nu alle har faaet det væsentlige med. Dette maa jo i nogen Grad bero paa et Skøn. Det forekommer mig dog, at forfatterne i det store og hele har ramt det centrale, og at hver af Afhandlingerne — ogsaa flere af de ikke ovenfor nævnte — giver gode Bidrag til en sammenlignende Beskrivelse og Vurdering af skandinaviske Forhold hver paa sit Omraade. — Skulde man fremhæve en enkelt af Afhandlingerne paa det økonomiske Felt — og det skal man jo gerne — bliver det Bjerves Afhandling om den paa Basis af Nationalbudgetterne førte Planøkonomi, navnlig i Norge og Danmark. Den tager det første Skridt til en paa realistisk Grundlag opbygget Planøkonomiens Teori, hvor baade Fordele og Ulemper er afvejet og vurderet paa strengt saglig og nøgtern Vis. Friis's Afhandling giver paa kun 30 Sider Kvintessensen af skandinavisk Socialpolitik med særlig Henblik paa de Forhold, der fra amerikanske Synspunkter er iøjnefaldende, men som for os selv ofte er saa selvfølgelige, at vi glemmer de Fordele, vi i Tidens Løb har opnaaet.

Jeg skal afstaa fra Fristelsen til at knytte nærmere Kommentarer eller Kritik til de enkelte Kapitler, hvilket er saa meget lettere, som jeg ikke har fundet væsentlige Unøjagtigheder. Det er nok at sige, at Værket ikke bør forbigaaes af de Økonomer eller Socialpolitikere i de skandinaviske Lande, der ønsker at faa et Overblik over aktuelle økonomiske eller sociale Problemer i disse Lande.

Et andet Spørgsmaal er, om ikke Værker af denne Art er for omfattende. Det vil være svært at finde Personer udenfor Skandinavien, hvis Interesse for skandinaviske Forhold spænder saa vidt som fra Planøkonomi til »Adult education« og fra Kooperation til Udenrigspolitik. Saa længe man bevæger sig

i den lettere mere formalistiske Stil, som Childs Bog, kan det nok gaa, men jo mere vægtige de enkelte Indlæg bliver, jo mere de henvender sig til Specialister, des mere spørger man sig selv, om man ikke skulde koncentrere fremtidige Værker om Skandinavien om Enkeltemner, saaledes at enhver kan faa sin særlige og specielle Interesse for Skandinavien tilfredsstillet i et enkelt Værk om paagældende Spørgsmaal.

Jørgen S. Dich.

David Mc Cord Wright: Democracy and Progress. Macmillan Co. New York 1948. 220 + XVII sider. Pris \$ 3.50.

I Økonometriens Tidsalder vil en Bogtitel som den ovenstaaende virke ret frastødende paa mange Fagøkonomer. Den Opfattelse kan jo siges at være en hel Del paa Mode at nye Landvindinger for den økonomiske Videnskab kun kan ventes paa det Omraade, hvor man søger en mere forfinet kvantitativ Behandling af de økonomiske Fænomener. En Aspirant til at gøre saadanne Landvindinger skulde da se at lære at tumle med Lagrange multipliers, Hessianer og Hermetiske Matriker for at blive i Stand til at udtrykke de økonomiske Lovmæssigheder i dette for Gennemsnitshjernerne vanskeligt tilgængelige Sprog.

At tumle med saadanne Begreber som Demokrati, Frihed og Fremskridt maa derimod ifølge disse Anskuelser betragtes som en Beskæftigelse der kun passer til anden eller tredje Klasses Hjerner, Folk der maaske har journalistiske eller demagogiske Evner, men under alle Omstændigheder en Videnskabsmand uværdigt.

Man kan vistnok strides om, hvilke Krav man skal stille til et Begrebs Eksakthed osv. for at dette Begreb kan blive et anvendeligt Værktøj for Videnskaben, og hvilke Krav man skal stille angaaende et Postulats Gyldighed for at dette kan anses at være af videnskabelig Karakter. Selv den mest filosofisk og sociologisk indstillede Fløj af Økonomer kan vanskeligt benægte, at de ovennævnte Begreber — Demokrati, Frihed og Fremskridt — er ret tvetydige, eller rigtigere, mangetydige. Og netop grundet Uoverensstemmelsen om

sidste af disse Emner hidtil er behandlet paa skandinavisk Basis paa et nordisk Sprog. De, der vil vide noget om disse Emner, maa enten ty til Bøger eller Afhandlinger, der behandler hvert Land for sig, eller søge til engelske Værker. Og det her omtalte Værk er indtil videre Hovedkilden. Det siger sig selv, at den begrænsede Plads, der har staaet til Raadighed for de enkelte Forfattere, gør, at man kan diskutere, om de nu alle har faaet det væsentlige med. Dette maa jo i nogen Grad bero paa et Skøn. Det forekommer mig dog, at forfatterne i det store og hele har ramt det centrale, og at hver af Afhandlingerne — ogsaa flere af de ikke ovenfor nævnte — giver gode Bidrag til en sammenlignende Beskrivelse og Vurdering af skandinaviske Forhold hver paa sit Omraade. — Skulde man fremhæve en enkelt af Afhandlingerne paa det økonomiske Felt — og det skal man jo gerne — bliver det Bjerves Afhandling om den paa Basis af Nationalbudgetterne førte Planøkonomi, navnlig i Norge og Danmark. Den tager det første Skridt til en paa realistisk Grundlag opbygget Planøkonomiens Teori, hvor baade Fordele og Ulemper er afvejet og vurderet paa strengt saglig og nøgtern Vis. Friis's Afhandling giver paa kun 30 Sider Kvintessensen af skandinavisk Socialpolitik med særlig Henblik paa de Forhold, der fra amerikanske Synspunkter er iøjnefaldende, men som for os selv ofte er saa selvfølgelige, at vi glemmer de Fordele, vi i Tidens Løb har opnaaet.

Jeg skal afstaa fra Fristelsen til at knytte nærmere Kommentarer eller Kritik til de enkelte Kapitler, hvilket er saa meget lettere, som jeg ikke har fundet væsentlige Unøjagtigheder. Det er nok at sige, at Værket ikke bør forbigaaes af de Økonomer eller Socialpolitikere i de skandinaviske Lande, der ønsker at faa et Overblik over aktuelle økonomiske eller sociale Problemer i disse Lande.

Et andet Spørgsmaal er, om ikke Værker af denne Art er for omfattende. Det vil være svært at finde Personer udenfor Skandinavien, hvis Interesse for skandinaviske Forhold spænder saa vidt som fra Planøkonomi til »Adult education« og fra Kooperation til Udenrigspolitik. Saa længe man bevæger sig

i den lettere mere formalistiske Stil, som Childs Bog, kan det nok gaa, men jo mere vægtige de enkelte Indlæg bliver, jo mere de henvender sig til Specialister, des mere spørger man sig selv, om man ikke skulde koncentrere fremtidige Værker om Skandinavien om Enkeltemner, saaledes at enhver kan faa sin særlige og specielle Interesse for Skandinavien tilfredsstillet i et enkelt Værk om paagældende Spørgsmaal.

Jørgen S. Dich.

David Mc Cord Wright: Democracy and Progress. Macmillan Co. New York 1948. 220 + XVII sider. Pris \$ 3.50.

I Økonometriens Tidsalder vil en Bogtitel som den ovenstaaende virke ret frastødende paa mange Fagøkonomer. Den Opfattelse kan jo siges at være en hel Del paa Mode at nye Landvindinger for den økonomiske Videnskab kun kan ventes paa det Omraade, hvor man søger en mere forfinet kvantitativ Behandling af de økonomiske Fænomener. En Aspirant til at gøre saadanne Landvindinger skulde da se at lære at tumle med Lagrange multipliers, Hessianer og Hermetiske Matrikser for at blive i Stand til at udtrykke de økonomiske Lovmæssigheder i dette for Gennemsnitshjernerne vanskeligt tilgængelige Sprog.

At tumle med saadanne Begreber som Demokrati, Frihed og Fremskridt maa derimod ifølge disse Anskuelser betragtes som en Beskæftigelse der kun passer til anden eller tredje Klasses Hjerner, Folk der maaske har journalistiske eller demagogiske Evner, men under alle Omstændigheder en Videnskabsmand uværdigt.

Man kan vistnok strides om, hvilke Krav man skal stille til et Begrebs Eksakthed osv. for at dette Begreb kan blive et anvendeligt Værktøj for Videnskaben, og hvilke Krav man skal stille angaaende et Postulats Gyldighed for at dette kan anses at være af videnskabelig Karakter. Selv den mest filosofisk og sociologisk indstillede Fløj af Økonomer kan vanskeligt benægte, at de ovennævnte Begreber — Demokrati, Frihed og Fremskridt — er ret tvetydige, eller rigtigere, mangetydige. Og netop grundet Uoverensstemmelsen om

Begrebernes Definition, maa det blive saare vanskeligt at give et saadant Svar paa det Spørgsmaal, hvorledes man bedst beforder Demokrati, Frihed og Fremskridt, at alle fornuftige Mennesker kan blive enige om, at det kan siges at have videnskabelig Gyldighed.

Det er derfor en i høj Grad vanskelig Opgave, Forfatteren til den her foreliggende Bog har sat sig. Alligevel kan de her stillede Problemer næppe være uden Interesse, selv for dem der kun anerkender kvantitativ maalebare Resultaters videnskabelige Gyldighed. F. Eks. et Spørgsmaal som det, hvorvidt den økonomiske Udvikling uvægerligt fører mod Samfundstilstande, hvor der ikke mere bliver Mulighed for en objektiv videnskabelig Forskning, maa dog ogsaa — og maaske ikke mindst — interessere dem, der stiller de største Krav til videnskabelig Stringens.

Wrights Bog er et Forsvar for den privatkapitalistiske Samfundsorden, og selv om Argumentationens Resultater vistnok ikke ad matematisk Vej kan bevises, vil dens Læsning næppe undgaa at gøre et stærkt Indtryk paa enhver tænksom Læser. Efter min Mening staar den fuldt paa Højde med det bedste, der i de sidste Aar er skrevet i samme Hensigt, som f. Eks. Hayeks: Road to serfdom og Jewkes: Ordeal by planning.

Det Budskab, Wright har at bringe, kan maaske kortfattet karakteriseres ved følgende Citat fra Bogen (S. 81):

From freedom and science came rapid growth and change.

From rapid growth and change came insecurity.

From insecurity came demands which ended growth and change.

Ending growth and change ended science and freedom.

Wright hævder bestemt den Anskuelse, at den decentraliserede, privat-kapitalistiske Samfundsorden er den, der skaber de demokratiske Institutioner langt de gunstigste Betingelser, og at der er meget ringe Chancer for, at disse kan bestaa under en anden tænkelig Samfundsorden. Han mener dog ikke — i Modsætning til Mises, Hayek o. fl. af disse Forfatteres Tilhængere — at Demokrati og en centralt dirigeret Økonomi ligefrem lo-

gisk set er uforenelige, og opstiller Betingelserne for, at disse to Ting kan forenes. De fleste vil dog sikkert give ham Ret i, at det er meget usandsynligt, at disse Betingelser nogensinde vil være opfyldt i Virkeligheden.

Wright er dog paa den anden Side klar over, at det kapitalistiske Samfundssystem næppe vil kunne bestaa, medmindre der kan træffes Foranstaltninger mod Systemets føleligste Defekt, dets Konjunkturfølsomhed, saaledes at der kan gives en minimal Garanti for at der ikke igen kommer Depressioner, som den, der gik over den kapitalistiske Verden i 1929—33. Han argumenterer dog for det Synspunkt, at det i Grunden ikke er den kapitalistiske Samfundsorden som saadan, der er ansvarlig for Konjunkturbevægelserne, men derimod de dynamiske Kræfter, som Fremskridtet, eller Ændringerne i Teknik, Smag m. m. maa udløse i ethvert Samfund, hvor der overhovedet er Betingelser for, at disse Ændringer kan finde Sted. Den »Stabilitet« en centralt dirigeret Økonomi saaledes kan rose sig af, er en Følge ikke af Planøkonomien men af den tekniske og kulturelle Stagnation, som et saadant Samfundssystem med overvældende stor Sandsynlighed vil føre til. Kravet om Sikkerhed er derfor i Grunden en Protest mod de Forstyrrelser, Fremskridtet uvægerligt maa forvolde.

Paa samme Maade er Klagerne over den Misdirigering af Produktivkræfter, den frie Markedsprisdannelse medfører, i Grunden Klager over det økonomiske Demokrati, som følger af det frie Forbrugsvalg.

Wright drøfter Privatkapitalismens Monopolproblem og kommer til det Resultat, at Monopolernes reelle Betydning samt den Misdirigering af Produktivkræfter disse medfører, er stærkt overdrevne i den gængse økonomiske Literatur.

Han indrømmer Ønskværdigheden af, at den økonomiske Ulighed, især hvad angaar de ulige Startmuligheder, udlignes, men kritiserer den progressive Indkomstbeskatning som egnet Middel til at fremme dette Maal, da en saadan Beskatning i alt for høj Grad virker hæmmende paa Fremskridtet.

Det er Bogens Grundtanke, at der bestaar en Konflikt mellem Ønsket om økonomisk

Sikkerhed og Stabilitet paa den ene Side og Ønsket om individuel Frihed, Fremskridt og Bevarelse af de demokratiske Institutioner paa den anden Side. Det er vor Tids største samfundsmæssige Problem at finde et Kompromis herimellem, saaledes at et Mindstemaal af Garanti mod Arbejdsløshed sikres, uden at de demokratiske Værdier udsættes for en altfor stor Fare.

Det Synspunkt, at det privatkapitalistiske System er en Grundbetingelse for personlig Frihed og fortsat Fremskridt, er som bekendt i de sidste Aar blevet forfægtet af en Række fremragende Økonomer. Men som Regel forekommer disse Forfattere at se ret pessimistisk paa Mulighederne for Systemets fortsatte Bestaaen. Jeg nævner som Eksempel de Anskuelser, der er fremsat i Jørgen Pedersens udmærkede lille Skrift: Om Aarsagerne til det liberale Samfundssystems Sammenbrud. Endvidere kunde man i denne Forbindelse nævne de kendte liberale Forfattere Mises og Hayek.

Wright tillader sig derimod et forholdsvis optimistisk Syn paa disse Ting. Bogens to sidste Kapitler (der er tolv ialt) omhandler alternative Planer for at sikre Bevarelsen af den privatkapitalistiske Samfundsorden. Han drøfter to Slags Planer som de hidtil mest diskuterede, paa den ene Side en »konservativ« Retning, som han — sikkert med Henblik paa amerikanske Forhold — især anser for at komme til kort ved sin Uvilje mod Budgetdeficit, Tolerance overfor Monopoler

og Protektionisme; og paa den anden Side en »ultra-liberal« Retning, som Repræsentanter for hvilken nævnes Henry Wallace og Lord Beveridge, men desuden bør sikkert de fleste af Keynes mere uforbeholdne Tilhængere ifølge Wright henføres under denne Rubrik. (Da man som Regel forbinder Udtrykket Liberalisme med laissez-faire, forekommer Wrights Sprogbrug lidt usædvanlig). Selv foreslaar Wright en Mellemsvej mellem disse to Retninger, hvor svære økonomiske Kriser forebygges ved Igangsættelse af offentlige Arbejder, Toldtariffer reduceres, og der gribes eventuelt ind mod Monopoler, indbefattet Fagforeninger. Særlig Vægt lægges paa Amerikas Rolle paa det internationale Omraade, Nødvendigheden af Reduktion af de amerikanske Tariffer, samt store amerikanske Investeringer udenlands, for at muliggøre en hurtig Udvikling af andre Landes Produktionsapparat.

Fra den stringente Videnskabs Synspunkt kan man vistnok næppe sige, at det er lykkedes Wright at bevise det ene eller andet angaaende de Problemer, hans Bog omhandler. I hvert Fald paa Videnskabens nuværende Stade maa dette siges at ligge i Tingenes Natur.

Men det er dog lykkedes ham at skrive en tankevækkende Bog om vor Tids største Samfundsproblemer, en Bog, som næppe nogen Læser, der overhovedet interesserer sig for disse Sager, vil fortryde at have læst.

O. Bjørnsson.